

ЕКОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ: ФОРМУВАННЯ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ

Запропоновано критерії оцінки екологічних стратегій в авіаційній галузі. Наведено заходи розробки, впровадження та критерії оцінки ефективності екологічних стратегій розвитку підприємств авіаційної галузі.

Ключові слова: екологічна стратегія, екологічний фактор, рейтингова оцінка, критерії оцінки стратегії

Предложены критерии оценки экологических стратегий в авиационной отрасли. Приведены мероприятия разработки, внедрения и критерии оценки эффективности экологических стратегий развития предприятий авиационной отрасли.

Ключевые слова: экологическая стратегия, экологический фактор, рейтинговая оценка, критерии оценки стратегии.

Вступ. Сучасні світові тенденції наростання екологічних проблем зумовлюють більш жорсткі вимоги екологічної безпеки для авіатранспортних підприємств. В умовах інтеграції України до ЄС, особливо після ратифікації Україною міжнародних природоохоронних програм, для вітчизняних підприємств авіаційної галузі виникають додаткові стимули добровільного впровадження екологічних міжнародних стандартів серії ISO 14000, що є важливим засобом підвищення їх конкурентоспроможності. Зазначені обставини зумовлюють актуальність досліджень в напрямку забезпечення екологізації стратегії розвитку авіаційної галузі, а також оцінки ефективності обраної екологічної стратегії, впровадження якої є способом підвищення конкурентоспроможності підприємств авіаційної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні дослідження розвитку авіаційної галузі відображено у наукових працях О. Ареф'євой, Г. Астаповой, В. Загорулько, В. Коби, К. Колди, О. Ложачевської, В. Матвеева, М. Новиковой, С. Подрези, Є. Сича, В. Щелкунова та ін. У розробку наукової проблематики, пов'язаної з розробкою екологічно спрямованої стратегії, а також із загальною оцінкою екологічної безпеки підприємств, значний внесок зробили: Білявський Г.О., Главинська Л.Т., Ілляшенко С.М., Мельник Л.Г., Мельник О.І., Недодаєва Н.Л., Подметіна Д.С., Струкова М.М., Хачатуров Т.С., Шевчук В.Я. та ін. Однак для формування оптимальної екологічно спрямованої стратегії розвитку вітчизняних підприємств авіаційної галузі необхідно визначити критерії оцінки результатів її впровадження в контексті специфіки авіаційної галузі.

Постановка завдання. Існує ряд методик оцінки економічної ефективності екологічних заходів, екологічної ціни різних видів товарів і послуг, оцінки рівня екологічності продукції, видів діяльності та еко стратегій. Проте, до теперішнього часу не має єдиної методики комплексної оцінки ефективності екостратегії.

Метою статті є пропозиції щодо застосування критеріїв комплексної рейтингової оцінки ефективності екостратегії.

Результати дослідження. Для формування оптимальної екологічної стратегії підприємств авіаційної галузі пропонується: а) побудова СЕМ (на перших етапах можливо введення його окремих інструментів, зокрема інтегрованого екологічного маркетингу) з урахуванням: можливостей екологічно спрямованої реорганізації організаційної структури управління підприємства в напрямку інтеграції екологічного фактору в функціональні підрозділи, розробки екологічно спрямованої маркетингової політики підприємства, формування оптимального інвестиційного портфеля на базі еколого орієнтованих інновацій, проектів сумісного здійснення (у рамках «гнучких механізмів» Кіотського протоколу); б) відбір і формування оптимальної екологічно орієнтованої стратегії розвитку підприємства, оцінка результатів її впровадження. Етапи розробки екологічної стратегії [1, с.82; 2, с.109]: проведення аналізу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства (СВОТ, ГАП-аналіз, «ланцюг цінності», аналіз даних екологічного паспорту підприємства); визначення екологічних цілей і завдань підприємства (еколого спрямовані принципи діяльності, отримання конкурентних переваг за рахунок охорони НПС, сертифікація згідно з ІСО 14000); розробка екологічної стратегії (визначення інструментів її впровадження; інтеграція екологічного фактору у всі функціональні напрями); здійснення контролю, проведення оцінки ефективності її введення, пошук резервів її удосконалення.

Отже схема розробки і впровадження екологічних стратегій включає: визначення основних екологічних проблем підприємства і пошук шляхів їх вирішення; впровадження системи еко контролю (екоаудиту, еко моніторингу та ін.); зміни в організаційної і функціональної структурі; формування еко політики, її адаптація, внесення змін, удосконалення; впровадження завдяки системі екологічного менеджменту (СЕМ) екологічних факторів в усі аспекти діяльності підприємства. Останнім етапом впровадження екологічних стратегій є її аналіз, внесення змін і пошук резервів її удосконалення. Для комплексної оцінки екостратегії підприємств авіаційної галузі пропонується застосування трьох напрямів (за матеріалами [1, с.75]) аналізу (табл. 1): виконання функції охорони навколишнього середовища

(ОНС), результати розвитку функції ОНС, ефективність функції ОНС. Пропонується застосовувати графоаналітичні моделі «трикутник стратегії» [3] за системою критеріїв, систематизованих у табл. 1.

Таблиця 1.- Система критеріїв

нап- ням	Аналіз виконання державних еко нормативів	Аналіз системи екологічного менеджменту (СЕМ)	Оцінка ефективності екостратегії
№	Показники виконання функції ОНС (приклад критеріїв)	Показники ефективності функції ОНС (приклад критеріїв)	Показники результату розвитку функції ОНС (приклад критеріїв)
1	Отримання підтверджень від всіх державних контролюючих організацій про те, що діяльність підприємства відповідає вимогам екологічного законодавства (отримання загального висновку про виконання державних екологічних вимог)	Аналіз СЕМ на підприємстві (завдяки ГАП – аналізу): наявність екологічної політики, яка доведена до відомості населення і громадськості; наявність екологічних цілей і завдань; екологічна політика і планування діяльності в області екологічного менеджменту	Виконання принципів екологічної політики: поєднання екологічних цілей і завдань з цілями і завданнями розвитку підприємства в цілому; усвідомлене ухвалення і активна підтримка екологічної політики і зобов'язань керівництвом підприємства
2	Відсутність понадлімітних скидань і викидів, правильність безпечного зберігання відходів на промисловому майданчику	Наявність керівництва і програми за СЕМ; чіткий розподіл обов'язків персоналу, включаючи його навчання	Свідоме використання основ сучасної еко культури і екологічної етики; розділення відповідальності; внесок у сталий розвиток; цивілізоване підприємництво
4	Наявність всієї необхідної документації по впливу на навколишнє середовище	Введення пакету необхідної для реалізації СЕМ екологічної документації	Добровільне розширення екологічних зобов'язань підприємства; охорона здоров'я і екобезпека персоналу і населення в зоні впливу підприємства; оцінка впливу на НПС
5	Наявність всіх необхідних ліцензій на комплексне природокористування, наявність дозволів на викид і скидання забруднюючих речовин	Організація діяльності в області СЕМ; оцінка результатів і послідовне вдосконалення діяльності в області екологічного менеджменту	Підтримка екологічних наукових досліджень і еко освіти; розвиток добровільного еко страхування; екологічна добродійність
6	Наявність довідок про платежі, розробленої і затвердженої документації (нормативів гранично допустимих викидів і скидань, проекти лімітів розміщення відходів)	Проведення попереднього аудиту для визначення екологічних аспектів діяльності підприємства; здійснення систематичного аудиту для підтвердження працездатності СЕМ	Виконання принципів еко ефективності; досягнення економічної ефективності здійснюваної природоохоронної діяльності, підвищення якості продукції і послуг за рахунок розвитку екологічної діяльності
7	Наявність екологічного паспорта підприємства		Досягнення екологічної спроможності; створення і використання кредиту довіри

* узагальнено на базі критеріїв, запропонованих у [1, с.74-86, 2, с.106-109]

Висновки. Запропонована підхід щодо впровадження екологічних стратегій завдяки системі екологічного менеджменту (СЕМ) дозволяє визначити основні екологічних проблеми підприємства і шляхи їх вирішення.

Застосовуючи рейтингову оцінку за наведеними вище критеріями (табл. 1) та графоаналітичну модель «трикутник стратегії», алгоритм якої запропоновано у роботі автора [3], з'являється можливість оцінювати ефективність екостратегії за певний період часу та виявляти найбільш оптимальні стратегії розвитку.

Викладений підхід дозволяє дати комплексну оцінку ефективності, структури, збалансованості, рівню реалізації екостратегії підприємств авіаційної галузі, виявити наявні резерви для удосконалення екостратегії та розробити обґрунтовані управлінські рішення в цілях підвищення конкурентоспроможності.

У перспективі пропонується використовувати ці критерії для оцінки екологічної ефективності дільниць, підрозділів, окремих виробництв тощо.

Список використаних джерел

1. Подметина Д.С. Методы формирования экологических стратегий промышленных предприятий. Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05, СПб, Санкт-Петербургский гос. инженерно-экономический ун-т, 2005. – Москва: РГБ, 2005 – (Из фондов РГБ) – [Электронный ресурс]: // Источник доступа: <http://diss.rsl.ru/diss/05/0593/050593039.pdf>
2. Главинская Л. Т. Корпоративный экологический менеджмент: стратегический аспект (на примере предприятий рыбной промышленности). Дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.05, СПб, Санкт-Петербургский госуниверситет, 2004. - М.: РГБ (Из фондов РГБ), 2006. [Электронный ресурс]: // Источник доступа: <http://diss.rsl.ru/diss/06/0321/060321015.pdf>
3. Латишева О.В. Графоаналітичний метод аналізу екологічних стратегій підприємств. // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Випуск 266: В 4 т. – Т.ІІ, Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. – 324 с. – С.534-534